

A RABOK ÉS A MÉDIA KAPCSOLATA AZ EGYESÜLT ÁLLAMOKBAN

Az Egyesült Államok alkotmányának első kiegészítésében foglaltak alapján a Kongresszus nem alkothat törvényt a szólás és a sajtó szabadságának korlátozására. A fogva tartottak az Egyesült Államokban ezen alkotmányos szabály alapján szabadon, cenzúra nélkül érintkezhetnek a nyomtatott sajtóval. A tömegtájékoztató eszközöknek azonban nincs korlátlan lehetőségük a büntetés-végrehajtási intézményekbe való bejutásra. Az újságírók a főszabály szerint ugyan beléphetnek a büntetés-végrehajtási intézet területére, az ott dolgozókhöz kérdéseket intézhetnek, de az elítéltekkel csupán bizonyos korlátok között készíthetnek riportot. Az interjúkészítés ugyanis – a törvényhozók és a bírák szerint is – sértheti a büntetés-végrehajtási intézet rendjét.

Az amerikai jogrendszerben általánosan elfogadottétel az, hogy a szabadságvesztés nem fosztja meg az elítéltet alkotmányos alapjogaitól. A szabadságvesztés végrehajtása alatt az elítélt csupán azon jogai gyakorlásában korlátozható, amelyek összeférhetetlenek a korrekciós céllal alkalmazott büntetés legitim célkitűzéseivel.

Az elítélteknek a nyilvánossággal való kapcsolattartása a fogva tartottak önmeghatározásának fontos eszköze, sokszor a médián keresztül történő kommunikáció lehet az elítélt egyetlen kapcsolata a külvilággal. Nem feledkezhetünk meg arról sem, hogy az elítéltek kritikája elengedhetetlen a büntetés-végrehajtás és a büntetésnemek fogyatékoságainak kiküszöböléséhez. Az Egyesült Államokban ehhez hozzáteszik még, hogy az állampolgároknak joguk van tudni, mire fordítják a költségvetési pénzeket a büntetés-végrehajtási intézetek.

Az elítéltek szólásszabadságával kapcsolatos első amerikai legfelsőbb bírósági döntés az 1974-es *Procunier* kontra *Martinez*-ügyben született határozat volt. Ebben a bírák azt a büntetés-végrehajtási intézet vezetője által kiadott szabályzatot vizsgálták alkotmányossági szempontból, amely lehetővé tette a börtönőrök számára az elítéltek azon leveleinek átvizsgálását, amelyekben a fogva tartott indokolatlanul panaszkodott, eltúlzott bizonyos sérelmeket, amelyek politikai, faji, vallási vagy egyéb szempontból uszító tartalmúak voltak, vagy amelyek valamely bűncselekmény elkövetésére hívtak fel, illetve erkölcstelen, obszcén, esetleg becsületsértő kifejezéseket tartalmaztak vagy egyéb szempontból voltak nemkívánatosak. A döntés érdekessége, hogy a bíróság nem a fogva tartott személyek szólásszabadsága, hanem az elítéltekkel levelezők jogai oldaláról közelítette meg a problémát. Az

el nem ítélt személyek cenzúrázatlan levelezéshez fűződő joga esetében pedig – vélekedett a bíróság – az állam a szólásszabadság legkevésbé korlátozó módját választhatja célja elérésére, ami azt jelenti, hogy a szabad és cenzúrázatlan levelezéshez fűződő jognál adott esetben nagyobb súlyú kell hogy legyen az állam cenzúrához fűződő érdeke. Minthogy az adott ügyben a vizsgált büntetés-végrehajtási intézetben a szabályzat nemcsak olyan levelek cenzúrázását tette lehetővé, amelyek például erőszakos cselekményekre vezethettek volna vagy más méltánylandó állami, ezen belül is a büntetés végrehajtásával szoros kapcsolatban lévő érdeket sértettek volna, hanem mindenféle egyéb levél előzetes vizsgálatát is, a bíróság a szabályt alkotmányosértőnek tartotta. A döntésben megfogalmazott „legkevésbé korlátozó eszköz” tesztet az alsóbb bíróságok sokáig irányadónak tekintették nemcsak a bejövő és kimenő levelekre, hanem az elítéltek médianyilatkozataira, továbbá a médiának a büntetés-végrehajtást érintő közléseire is.

A Legfelsőbb Bíróság 1974-ben egy másik, az elítéltek szólásszabadságát érintő ügyben is döntött. Igaz, a *Pell* kontra *Procunier*-ügy elsősorban nem a fogva tartottak jogait, hanem a tömegtájékoztató eszközöknek a büntetés-végrehajtási intézetekhez való hozzáférését vizsgálta. Az ügy tárgya ugyanis egy olyan szabályzat volt, amely nem engedte, hogy újságírók az elítéltekkel interjút készítsenek. A szóban forgó szabályt, pontosabban az interjú készítésére vonatkozó kérés elutasítását mind az elítélt, mind a sajtó megtámadta. A bíróság az elítéltek panaszát elsősorban abból a szempontból vizsgálta, hogy a fogva tartottaknak rendelkezésükre állt-e valamilyen alternatív eszköz a sajtó munkatársaival való kapcsolatfelvételre. A bíróság döntésében hangsúlyozta, hogy mindaddig, amíg az elítéltek más eszközök útján (levelezés, telefonbeszélgetés) megfelelő módon és hatékonyan tudnak kommunikálni az újságírókkal, a büntetés-végrehajtási intézet parancsnokának mérlegelési jogköre széles a tekintetben, hogy engedélyezi-e a média munkatársai számára interjúk készítését.

Azt a kérdést pedig, hogy sérült-e a sajtóorgánumok szabadsága azáltal, hogy a szóban forgó szabály korlátozta az elítéltekkel való interjúkészítést, a bíróság nem a sajtószabadság, hanem a hozzáférés oldaláról vizsgálta. A bírák álláspontja szerint az újságíróknak az információhoz való hozzáféréshez fűződő joga nem előzi meg más személyek e jogát, a sajtónak ugyanis

nincs erősebb joga büntetés-végrehajtási intézetekbe való bejutásra, mint általában a magánszemélyeknek.

Az eddig említett két ügy közötti legfontosabb különbség az, hogy míg a Martinez-ügy középpontjában a sajtó információhoz való hozzájutásának joga állt, addig a Pell-ügyben a bíróság a sajtónak az intézetekbe való bejutását és nem az információhoz való hozzáférést vizsgálta.

A Saxbe kontra Washington Post-ügyben a szövetségi legfőbb törvényszék megerősítette a Pell-ügyben mondottakat: a büntetés-végrehajtási intézetnek az a szabályzata, amely nem tette lehetővé az újságírók számára az intézetbe való bejutást, nem más, mint azon általános szabálynak a média munkatársaira való alkalmazása, amely szerint az elítéltet csupán annak hozzátartozója, barátja, ügyvédje, lelkesze látogathatja. Az ügyben született döntéshez említésre méltó különvéleményt csatolt Powell bíró, amely különvéleményhez Brennan és Marshall bírák is csatlakoztak. Powell bíró szerint, minthogy az első alkotmánykiegészítés lényeges elemét érintő ügyről van szó, a bíróságnak a legszigorúbb tesztet (strict scrutiny) kellett volna alkalmaznia, amely teszt kényszerítő állami érdeket követel meg a korlátozás mellett és azt, hogy a korlátozás szigorúan ezen érdek érvényesülését szolgálja. Powell szerint a levelezés lehetősége nem váltja ki a személyes interjút, hiszen az újságíró és ezáltal a közvélemény kizárólag egy interjú során kaphat hiteles képet a börtönviszonyokról. A sajtónak pedig, mint a köz érdekében eljáró szervnek olyan információkra van szüksége, amelyek birtokában megfelelően képes tájékoztatni a közvéleményt a fogva tartással kapcsolatos közérdekű kérdésekről.

Az Egyesült Államokban kialakult bírói gyakorlat szerint az elítélt szólásszabadsága nem korlátozható, hacsak nem indokolja azt a büntetés-végrehajtáshoz szorosan kapcsolódó érdek. Ezen elv alapján a Turner kontra Safely- és a Thornburgh kontra Abbott-ügyekben a szólásszabadságot deklaráló első alkotmánykiegészítéssel összhangban állónak találta a Legfelsőbb Bíróság azt a szabályt, amely az elítéltek egymás közötti levelezését korlátozta, mivel a bírák szerint azt a büntetés-végrehajtási intézet rendje és a bíróság által kiszabott büntetés megfelelő érvényre juttatása indokolta.

A Turner kontra Safely-ügyben a fogva tartottak szólásszabadságának korlátozásakor addig alkalmazott tesztek elemzte a bíróság, és arra a következtetésre jutott, hogy abban az esetben, ha a jogszabály vagy a büntetés-végrehajtási szabályzat a fogva tartottak alkotmányos jogait érinti, a szabály akkor tekinthető alkotmányosnak, ha a korlátozás legitim büntetési célokat szolgál és a korlátozás e cél érdekében ésszerűnek minősül. Ésszerűnek akkor tekinti a bíróság az elítéltek alkotmányos jogainak korlátozását, ha 1) a korlátozó szabály és

a legitim állami érdek között logikus kapcsolat áll fenn, 2) olyan alternatív eszközök állnak a fogva tartottak rendelkezésére, amelyek lehetővé teszik a külvilággal való kapcsolattartást vagy 3) az ilyen egyéb eszközök hiánya a büntetés-végrehajtási intézet rendjéből ésszerűen következik, valamint 4) figyelembe veendő az is, hogy a szóban forgó alkotmányos jog gyakorlása milyen következményekkel jár a büntetés-végrehajtási intézet rendjét fenntartó őrekre és más fogva tartottakra. Az ésszerűség ezen tesztjét alkalmazva jutott a bíróság a Turner-ügyben arra a következtetésre, hogy az a szabályozás, amely a fogva tartottak egymás közötti levelezését korlátozta, nem sértette az elítéltek első alkotmánykiegészítésben foglalt jogát. A szóban forgó szabályozás csak az egymással közeli rokoni kapcsolatban álló elítéltek levelezését és a fogva tartottak jogi kérdésekben történő levélváltását biztosította korlátlanul.

A döntéshez különvéleményt csatoló Stevens bíró kritizálta a bíróság által kialakított ésszerűségi tesztet. Álláspontja szerint annak vizsgálata, hogy a fogva tartottak jogainak korlátozása és a legitim állami érdek között ésszerű és logikus kapcsolat áll-e fenn, széles körű mérlegelési jogkört biztosít a bírácoknak, vagyis olyan „gumiszabály”, amely nem jelent elégséges védelmet a fogva tartottak alkotmányos jogai számára.

Az ésszerűségi tesztet alkalmazta a testület a Thornburgh kontra Abbott-ügyben is, amelyben a büntetés-végrehajtási intézetekbe bejövő publikációk szűrésének alkotmányossága volt a kérdés. A bírák az ügyben a fogva tartó intézet biztonsága, rendje, fegyelme és annak érdekében, hogy az olyan kiadványok, amelyek bűncselekmény elkövetését segítik elő, ne juthassanak el az elítéltekhez, alkotmányosnak tartották a bejövő publikációk szűrését. Az ügy tulajdonképpen a Martinez tesztet, vagyis a legszigorúbb tesztnél (strict scrutiny) valamivel gyengébb, a legkevésbé korlátozó eszköz tesztjét csupán a kimenő levelek vizsgálatára és a fogva tartottak tömegtájékoztatási eszközökhöz való hozzáféréseire redukálta. A sajtó büntetés-végrehajtási intézetekbe való bejutásának korlátozása esetében ugyanis a fent részletesen elemzett gyenge ésszerűségi tesztet alkalmazta.

Stevens bíró különvéleményében ismét arra a veszélyre hívta fel a figyelmet, hogy az ésszerűségi teszt alkalmazása bizonyos esetekben a bejövő publikációk önkényes betiltásához, korlátozásához is vezethet.

Az Egyesült Államokban a fogva tartottak az elítélésnél nem veszítik el automatikusan a szólásszabadsághoz való jogukat. E kiemelt alkotmányos jog ugyan korlátozható, ha a fogva tartott nyilatkozta, megszólalása a börtön rendjét, fegyelmét sértené, de a korlátozás a szólas tartalmára nem, csupán annak formájára irányulhat.

(Fundamentum gyűjtés)